

ŠTEFKA VAVTI

Between Commitment and Out-migration. Identity Types of Young Slovenes in Bilingual Carinthia (Austria)

The demographic and socioeconomic data show that young Slovenes in Southern Carinthia (Austria) are threatened. Through processes of globalization and individualization they have to redefine their identification. Furthermore, demographic and socio-economic processes such as declining birth-rates, intermarriage and out-migration threaten their ethnolinguistic future. The communication value of autochthonous languages has been in a permanent decline (e.g. English in internet and science). In this article I present the results of the qualitative, biographic approach of my research work. On the basis of eight selected examples I demonstrate how young Slovenes identify and locate themselves in their ethnic group. Whereas young people who are well integrated in Slovene schools, families and cultural organizations still feel deeply rooted in their ethnic group, those living in ethnic mixed families or in German speaking environments with biographical breaks and lack of Slovene cultural membership, show distance, ambivalence and affiliation-conflicts, yet still with a feeling of belonging to their Slovene ethnic roots.

Keywords: ethnic identification, identity types, bilingual Carinthia, young Slovenes.

Med angažmajem in odhajanjem. Identitetni tipi pri mladih Slovencih in Slovenkah na dvojezičnem avstrijskem Koroškem

Demografski in socioekonomski dejavniki ogrožajo obstoj slovenske narodne skupnosti. Mladi se odseljujejo v nemško govoreče centre, vse več je mešanih zakonov in število rojstev upada. Poleg tega se soočajo z globalizacijskimi procesi in individualizacijo, ki zmanjšujejo funkcionalnost slovenskega jezika. V prispevku bom opisala metodološki pristop in ob primerih iz intervjujev prikazala vzorce etnične identifikacije pri mladih Slovencih in Slovenkah. Z biografsko-analitičnim pristopom želim prodreti v njihovo doživljanje etničnosti. Izsledki kažejo, da so se pogoji pripadanja v preteklih desetletjih spremenili. Medtem ko so v preteklosti cele družine zaradi asimilacijskega pritiska zanikale svoj etnični izvor, danes pritisk ni več tako jasen. Predvsem mladi, ki izhajajo iz mešanih zakonov, živijo na obrobni ali v nemško govorečem okolju, imajo prelome v biografijah, niso vključeni v slovenske organizacije in društva, se pogosto distancirajo in so ambivalentni glede pripadanja. To pa ne pomeni odpovedi svojim slovenskim koreninam, kajti čustvena povezanost ostaja.

Ključne besede: etnične identifikacije, identitetni tipi, avstrijska dvojezična Koroška, generacija mladih.

Correspondence address: Štefka Vavti, Slovenian Scientific Institute, Mikschallee 4, 9020 Celovec/Klagenfurt, Austria, e-mail: st.vavti@szsi.at.

1. Uvod

V pričujočem prispevku predstavljam identitetne tipe, ugotovljene v kvalitativno-biografski raziskavi o etničnih identifikacijah mladih na dvojezičnem avstrijskem Koroškem, ki jo na Slovenskem znanstvenem inštitutu v Celovcu opravljam med letoma 2009 in 2011. Najprej na kratko opišem zgodovinsko in demografsko ozadje, ki vplivata na identifikacije mladih, nato prikažem metodološki pristop in identitetne tipe pri mladih ter (post)adolescentih. Ti so del življenjske in socialne realnosti na dvojezičnem Koroškem. Podrobneje jih opišem ob rekonstrukcijah življenjskih zgodb, v katerih med drugim opisujem glavne teme, ki so jih mladi obravnavali v svojih življenjskih pripovedih.¹

2. Ozadje

Na avstrijskem Koroškem živi slovenska narodna skupnost, ki je zaradi travmatičnih zgodovinskih dogodkov v preteklem stoletju – omenim naj “obrambni boj” (*Abwehrkampf*) in “plebiscit” (*Volksabstimmung*) leta 1920, pregnanstvo Slovencev in Slovenk med drugo svetovno vojno in “napad na dvojezične krajevne napise” (*Ortstafelsturm*) jeseni 1972 – in z njimi tesno povezanih asimilacijskih procesov vse do danes močno ogrožena (Klemenčič 2010, 24–28).² Poleg tega na njen obstoj in na (etnične) identifikacije vplivajo družbene in politične spremembe, katerim so podvrženi posamezni člani. Dodatno pa slovensko narodno skupnost ogrožata demografski in socioekonomski razvoj: predvsem na etničnost oz. narodnostno opredeljevanje mladih vplivajo vedno bolj razpršene poselitve, selitev v večja avstrijska mesta in mešani zakoni. Demografski razvoj in statistični podatki kažejo, da Koroška spada med zvezne dežele z najnižjo rastjo prebivalstva. Ob ljudskem štetju 2001 je bila petina prebivalstva stara nad 65 let, leta 2050 pa bo že vsaka tretja oseba upokojena (Hanika v Sturm 2009, 20). Povprečna starost pripadnikov in pripadnic slovenske manjšine – našteli so približno 12.600 oseb s slovenskim pogovornim jezikom – je bila s 45,6 leta za 5,6 leta višja od povprečne starosti celotnega prebivalstva, delež starejših oseb nad 65 let pa je bil v tej skupini s 24,8 odstotka za 8,5 odstotka višji od deleža pri celotnem koroškem prebivalstvu. Zlasti zaskrbljujoče je, da je delež otrok in mladostnikov ter mladostnic pod 20 leti starosti z 18 odstotki za 5,1 odstotka nižji od deleža celotnega koroškega prebivalstva (*ibid.*).

V tem sklopu so pomembni še naslednji dejavniki: višja splošna stopnja izobrazbe povzroča, da višje kvalificirani Slovenci in Slovenke odhajajo v druge

10

zvezne dežele (Reiterer 2000; Zupančič 2007). Poleg tega so družbeni procesi, kot sta individualizacija in globalizacija, bistveno zmanjšali medsosedske stike na vaseh in s tem povzročili pomanjkanje jezikovne prakse v slovenskem jeziku.³ Vsi ti dejavniki v raziskovalnem prostoru povzročajo močno nazadovanje (znanja) slovenščine.

Poleg opisanih dejavnikov se mladi v današnji družbi soočajo še z drugimi vplivi globalizacije, na primer z vedno hitrejšim tempom na gospodarskem in delovnem področju, kjer mora biti posameznik čim bolj fleksibilen. V to zgodovinsko in socialnodemografsko ozadje je položena študija o identifikacijah slovensko govorečih mladih na dvojezičnem Koroškem, ki jo predstavljam v pričujočem prispevku.

3. Metodološki pristop in analiza življenjskih zgodb

Metodološki pristop, ki sem ga izbrala za svoje terensko delo, je kvalitativne narave: raziskovala sem na podlagi tako imenovane *grounded theory* (Glaser & Strauss 1979; Glaser 2005), kjer ni vnaprej formuliranih hipotez, teorija pa se razvija ob izsledkih terenskega raziskovanja. Pri mladih pripadnikih slovenske narodne skupnosti na dvojezičnem Koroškem sem opravljala narativne intervjuje – to se pravi, da sem z uvodnim vprašanjem spodbudila pripoved življenjske zgodbe (Schütze 1983; 1999).

V preteklih desetletjih so se narativne in biografske metode znanstveno uveljavile zlasti pri raziskovanju identitet (Straub 2000, 37–163). Življenjske zgodbe in biografije pomagajo pri poglobljenem raziskovanju doživljanja etničnosti in identifikacije (Fuchs-Heinritz 2005; Alheit & Dausien 2000; Kohli 1984). Pri analizi pa sem izbrala mešan pristop, konkretno sem analizirala na podlagi elementov *grounded theory methodology* (GTM) in kvalitativne vsebinske analize (Mayring 2005) ter “dokumentarne metode” (*documentary method*) (Bohnsack 2003; Nohl 2008) – npr. pomen vstopne sekvence v pripovedih. Pomembni pa so bili tudi razni neverbalni izrazi, kot so: mimika, jecljanje, vzdihljaji, smeh, ipd., ki kažejo na čustveno prizadetost. Enako velja za uporabo raznih slovničnih oblik, ki izražajo identifikacijo ali omejevanje (mi, oni, naši, itd.).

Ciljna skupina so bili mladi, ki se še identificirajo s slovensko narodno skupnostjo. Mednje pa sem uvrstila tudi postadolescente, tako da sem intervjuvala osebe v starosti med 17. in 30. letom; doslej sem opravila 30 narativnih intervjujev. Z

grounded theory se intervjuja po potrebi, ob nejasnostih pri razvijanju teorije (pri meni identitetnih tipov) pa ves čas do konca raziskave (teoretska nasičenost). Intervjuvala sem v številnih vaseh na dvojezičnem Koroškem, največ v Rožu, Podjuni in Celovcu, ter v večjih mestih, kjer mladi študirajo. Povpraševala sem tudi mlade, ki se v raznih odtenkih oddaljujejo od svojega etničnega slovenskega izvora, to se pravi, da je raziskovalni vzorec glede na identifikacijo s slovensko narodno skupnostjo zelo širok.

Intervjuje sem transkribirala dobesedno, z vsemi jezikovnimi šibkostmi in neverbalnimi izrazi, kot so smeh, kašljanje, pavze, vzdihljaji. Transkribirane intervjuje sem najprej večkrat prebrala in si tako ustvarila prvi vtis o pomembnih temah v posameznih intervjujih. Nato sem si podrobneje ogledala uvodne stavke (Nohl 2008, 53), ki dajejo vtis o tem, kako mladi razumejo svoje življenje ter svojo etnično pripadnost in kakšno mesto ji dajejo. Pri analizi sem poleg vsebine pripovedi upoštevala tudi način pripovedovanja. Rosenthal (1995) je prepričana, da intervjuvanci, ki pripovedujejo o svojem življenju, prevzamejo vlogo t.i. biografskih akterjev. Dogodek in njegovo doživljanje ter pripovedovanje razume kot dialektično razmerje medsebojnega prežemanja dogodka, spomina in doživljanja. Biografsko-teoretični pristop omogoča celostno perspektivo, to pomeni, da raziskovalec/ka mladostnikom ne vsiljuje raziskovalnih kriterijev, temveč da ti ob pripovedovanju sami konstruirajo svoje zgodbe. Pri tem je pomemben princip odprtosti. Biografijo obenem razumem tudi kot družbeni konstrukt, v katerem sta v interakciji posameznik in družba. Je torej presečišče med v družbi najdenim in v ravnanju posameznika konstituirajočimi se procesi. To se pravi, da življenje in pripovedovanje o njem (tudi zamolčanje in način pripovedovanja) nista samo neka individualna zmogljivost, temveč sta poleg tega družbeno konstruirana. V vsaki majhni pripovedi, ki se je pripovedovalec/ka v izbranem kontekstu spomni, pa so sledovi celotnega biografskega gledanja (Schulze 2006, 71). Vsak med prikazanimi primeri ima poleg posebnega tudi nekaj splošnega in je s tem del družbene resničnosti na dvojezičnem Koroškem.

4. Identitetni tipi pri slovensko govorečih mladih

Med analiziranjem življenjskih zgodb sem ugotovila deset identitetnih tipov, ki jih bom – razen reaktivirane in mnogoplastne⁴ identitete – v nadaljevanju podrobneje opisala. Pri ugotavljanju identitetnih tipov so pomembne predvsem naslednje kategorije: družinsko ozadje, vključenost v manjšinske organizacije, obisk dvojezičnih šol, biografske posebnosti, politični in/ali kulturni angažma, raba raznih identifikacijskih slovničnih oblik in podobni dejavniki, ki med

drugim kažejo na identifikacijo ali pa na oddaljevanje od svojega etničnega slovenskega izvora.

1. Angažirano-politična identiteta (primer: Tone): Odrašča v slovenski družini in v slovensko govorečem okolju; je vključen v slovenske politične in kulturne ustanove; obiskuje dvojezične šole; prijateljski krog ima v pretežno slovenskem krogu in v Sloveniji; v šoli doživlja podporo svoje etnične samozavesti; v družini in slovenskih društvih dobiva samozavest kot Slovenec; želi aktivno delovati za obstoj slovenske narodne skupnosti; prihodnost slovenske narodne skupnosti na dvojezičnem Koroškem vidi pozitivno; doživlja strukturalno nasilje proti Slovencem; pogosto uporablja identifikativne oblike (mi Slovenci, naši politiki, ipd.); je politično aktiven (npr. v študentskih klubih) in se bori za pravice Slovencev in Slovenk na dvojezičnem Koroškem.

2. Zakoreninjeno-tradicionalna identiteta (primer: Katja): Odrašča v slovenski družini in slovensko govorečem okolju; je vključena v slovenske kulturne ustanove; obiskuje dvojezične šole; njen prijateljski krog – tudi v Sloveniji – je pretežno slovenski; v šoli doživlja podporo svoje etnične samozavesti; v družini in slovenskih kulturnih društvih dobiva samozavest kot Slovenka; želi aktivno delovati za obstoj slovenske narodne skupnosti; prihodnost slovenske narodne skupnosti vidi pozitivno; doživlja strukturalno nasilje proti Slovencem; v pripovedi pogosto uporablja identifikativne oblike (mi Slovenci); je aktivna na kulturnem področju; se počuti povezana z vaškim narečjem.

3. Ambivalentna identiteta (primer: Janja): Odrašča v slovenski družini s prelomi ali v mešanem zakonu; v družini deloma še govori slovensko; obžaluje, da slovenščine ne obvlada perfektno; obiskuje dvojezične šole s prelomi (na primer menja z nemškimi šolami); občuti strukturalno nasilje do slovensko govorečih, na primer zmerjanje v avtobusu; odselila se je iz Koroške; ima socialno mrežo v nemško govorečem krogu; v ospredje postavlja poklic in poklicne možnosti, pri čemer je fleksibilna; ni vključena v slovenske organizacije in kulturna društva; je kritična do slovenskih organizacij in se od njih distancira; pri Slovencih pogreša odprtost in Koroško doživlja kot zelo “ozko”; ima ambivalenten odnos do svoje etnične pripadnosti.

4. Kritično-persistentna identiteta (primer: Darko): Odrašča v slovensko govoreči družini; je vključen v slovenska društva, vendar se oddaljuje; obiskuje slovenske/dvojezične šole; se istoveti s slovensko družino, distancira pa se od slovenskih političnih organizacij; kritizira provincializem na Koroškem ter kontrolne mehanizme/instance in kategoriziranje v slovenskih organizacijah/društvih in jih ima za pretesne in “družinske”; slovensko pripadnost vidi kot del

svoje identitete; meni, da se človek na Koroškem ne more sproščeno razvijati; ima stike s slovensko govorečimi prijatelji; svoje otroke želi naučiti slovensko; pri Slovencih in Slovenkah si želi več kreativnosti s pogledom na prihodnost in z manj usmerjenosti v preteklost; vrnitev na Koroško vidi kot opcijo, zanj so najpomembnejši ekonomska vprašanja, poklicne možnosti in socialna mreža; je aktiven v slovenskih društvih, če se identificira s konkretno prireditvijo ali akcijo; je aktiven v medkulturnem omrežju.

5. Dvojna identiteta (primer: Lucija): Izhaja iz mešanega zakona; s prelomi obiskuje dvojezične šolske ustanove; ima dvojno identifikacijo (slovenščina in nemščina sta enakopravni); ni tesno povezana s slovenskimi kulturnimi društvi in/ali političnimi organizacijami; je odprta za možnosti, ki se ji ponujajo, in fleksibilna glede na življenjske priložnosti; poudarja odprtost do drugih kultur; se ne spominja strukturalnega nasilja zaradi etnične pripadnosti; je odprta za tako imenovanega drugega; svojo dvojezičnost vidi kot obogatitev; ne poudarja svoje etničnosti v vsakdanjem življenju – pogosto pa govori o svoji dvojezičnosti.

6. Prilagojena identiteta (primer: Roza): Odrašča na podeželju ali v nemškem okolju, vendar v deloma še slovensko govoreči družini; ni vključena v slovenske organizacije in/ali kulturna društva; ima prelome glede na obisk dvojezičnih šol; nima visoke izobrazbe; ne tematizira svoje etničnosti (ali pa samo posredno); se prilagaja potrebam, na primer nemščini, če ima nemško govorečega prijatelja; se distancira od slovenskih ekstremov ter preprirov; govori slovensko narečje – odvisno od kontaktne osebe; zagovarja strpnost v smislu, da naj vsak govori kakor želi; relativira jezikovni konflikt na dvojezičnem Koroškem; se ne opredeljuje etnično.

7. Simbolična identiteta (primer: Aleks): Odrašča v nemško govorečem okolju; izhaja iz mešanega zakona ali pa živi samo z enim staršem; ni vključen v slovenske organizacije oziroma kulturna društva; deloma še obiskuje dvojezične šolske ustanove, vendar se počuti "izključenega"; se ne opredeljuje jasno glede svoje jezikovne pripadnosti: se (še) ima za Slovenca, vendar v svojem življenjskem okolju govori pretežno nemško; ima biografske prelome, na primer prestop v nemško poklicno šolo; prijateljski krog ima pretežno v nemško govorečem okolju; trpi zaradi "outsiderstva" v slovenskih/dvojezičnih šolah; preko staršev ali starih staršev je čustveno še povezan s slovenščino; je razočaran nad slovenskimi organizacijami in institucijami.

8. Kozmopolitska identiteta (primer: Vera): Odrašča v slovenski družini ali v mešanem zakonu; je odprta do drugih kultur in jezikov; se pogovarja tudi v nemščini (med sovrstniki oziroma peer group) in ima do vseh jezikov pozitiven

14

odnos; med potovanji spoznava druge kulture in jezike; ima prijatelje v različnih krogih, kulturah in deželah; zanjo je to, da govori slovensko, pozitivno; se angažira za širše teme (internacionalno namesto nacionalno); potuje v tuje dežele in želi spoznavati svet; je kritična proti "tesnosti" na dvojezičnem avstrijskem Koroškem; v prihodnosti se vidi pretežno v tujini; ni tesno vključena v slovenske organizacije in/ali društva; do njih ima konstruktivno-kritičen odnos: obiskuje slovenske ali dvojezične šole; doživlja prelome v biografiji (npr. preselitev); izbere socialni, umetniški ali svoboden poklic; je svobodoljubna.

5. Rekonstrukcija življenjskih zgodb

Rekonstrukcija življenjskih zgodb je v okviru obširne raziskave eden od analitičnih korakov, v katerem obdelujem glavne teme, ki so jih mladi tematizirali v svojih pripovedih (Jösting 2005). Predstavila bom osem mladostnikov in mladostnic, s katerimi sem v letih 2009 in 2010 posnela narativne intervjuje. Osebe, ki jih na tem mestu predstavljam, sem izbrala po kriteriju, da so bili zastopniki prej opisanih identitetnih tipov. Uvodno vprašanje, ki naj bi sprožilo življenjsko pripoved, sem oblikovala takole: "Zanimam se za življenje in sožitje na južnem Koroškem. Pripoveduj iz tvojega življenja, kako si ti to doživel/a od zgodnjega otroštva preko šole vse do danes!" Po potrebi sem postavila še dodatna vprašanja (Witzel 1989), med drugim tudi naslednji vprašanji: "Kaj ti pomeni biti Slovenec / Slovenka?" (prim. Jurić Pahor 2000) oziroma: "Za kaj se imaš / počutiš?" Način analize sem prevzela iz lastnih obširnih raziskav v Kanalski dolini in na Koroškem (Vavti 2009a, 39–49), dodala pa sem še elemente dokumentarne metode (Nohl 2008, 53), predvsem glede na pomen, ki ga ta pripisuje uvodnim stavkom v samoreprezentaciji. Posebej sem si ogledala tako imenovane identitetne markerje, kot so slovnične identifikacijske oblike: mi, oni, naši, ipd. V naslednjih zgodbah so z namenom zaščite vsa imena in vsi biografski podatki zakriti. Treba je še pripomniti, da so bile že objavljene daljše verzije štirih primerov, v katerih sem obravnavala predvsem metodološki pristop in teoretično ozadje (Vavti 2009b).

5.1 Tone se angažirano bori za svoje pravice

Tone je odraščal v slovensko govoreči družini na podeželju in bil od malega tesno povezan s kulturnim in političnim življenjem na vasi. Med povpraševanjem je bil star 24 let in je bil, čeprav je živel v Celovcu, še vedno tesno povezan z domačo vasjo, kar se je odražalo v številnih obiskih staršev in tamkajšnjih prijateljev. V svoji zgodbi se kaže bojevitega in angažiranega, kar je zaznavno že v uvodnih stavkih.

Dobro. Eem. Dorasel sem v bistvu v (*vas*) (...) in doraščal sem v enem zelo aktivnem (*poudarjeno*) eh družinskem življenju. Mama pa oče seveda zelo zasid-zasidrana Slovenca in to sta tudi seveda za nas otroke nekako eem podedovala (int. 15, 1).⁵

V svojih prvih stavkih pove, da je odraščal v zelo aktivni slovenski družini in da sta oče in mati oba “zelo zasidrana Slovenca”. Nato opisuje vaško okolje, v katerem živi njegova družina. O svojem šolanju izpostavlja predvsem, da ob vstopu v šolo ni znal nemške besede:

No, potem sem prišel v ljudsko šolo (*poudarjeno*) v (*vas*), in morm povedat, da do tedaj seveda do 6. leta nobene nemščine nisem obvladal (*poudarjeno*) seveda, ker to pri nas doma ni bilo eem vsakdanje, da bi nemško z nami, z otroci govorili. In sem se potem eem v ljudski šoli nemško naučil. . To je šlo seveda kar zelo hitro, ker so, ker sem imel kolege, oziroma tiste sošolce, ki so, ki so, ki so v bistvu smo imel dvojezični razred. (...) En, dva, tri mesece in si že govoril, kot ti je zrastel gobec, ne (*se smeje*). Innn ja 4 leta ljudske šole v (*vas*) in nato sem se pač odločil, da grem seveda nadaljnjo pot na slovensko gimnazijo (ibid.).

V tem odseku pravi, da je bil družinski jezik slovenščina in da se z otroki ni govorilo nemško. Poleg tega pripoveduje o jezikovnih razmerah v ljudski šoli, kjer je bilo k dvojezičnemu pouku prijavljenih veliko otrok, ki niso (dobro) govorili slovenščine. Ponosno izpostavlja, da se je nemščine naučil v najkrajšem času. Nato v enem stavku povzame štiri leta ljudske šole in govori o svoji odločitvi za obisk Zvezne gimnazije za Slovence v Celovcu. V tej zvezi se prikazuje kot akterja, kajti ponavadi na ta korak vplivajo starši in ne desetleten otrok sam. Kot pripadniku zavedne slovenske družine mu je bila izobraževalna pot vnaprej zarisana: na gimnaziji je ostal štiri leta, nato pa se je odločil za neko poklicno višjo šolo v dvojezičnem ambientu. Ta čas v retrospektivi doživlja kot zelo družinski.

Pri izbiri poklicne poti je igral pomembno vlogo njegov kulturni angažma v otroštvu in zgodnji mladosti. Podrobneje opiše svojo kulturno vključenost in raznolike dejavnosti, ki so ga spremljale v življenju: bil je včlanjen v razne pevske in gledališke skupine in je z njimi vse do danes tesno povezan. V tej zvezi govori še o druženju v skupini ‘sovrstnikov’ (*peer group*):

Tam je bolj blo eem-eem, kako bi rekel . važno, da si po maši polj s tvojimi prijatelji tam govoril, ker so vsi prišli, a ne. Polj pa tak po maši in da smo šli kje potem še kaj spit v (*ime*) v gostilno (ibid., 4).

V tem odseku opisuje vključenost v vaško družbo in krog prijateljev, s katerimi je po maši “šel nekaj spit v gostilno”. Ta povezanost se je v preteklih letih izgubila, ker je večina njegovih prijateljev šla študirat v druga avstrijska mesta. Vendar pa Tone poudarja, da se med počitnicami z njimi redno srečuje. V tej zvezi govori o

16

nekem drugem, v mestu nastalem mednarodnem prijateljskem krogu. Implicitno pri tem razlikuje med dvema svetovoma: na eni strani je vaško okolje, kamor hodi ob nedeljah in tedaj, ko prihajajo prijatelji, na drugi strani pa življenje v Celovcu in mednarodnem umetniškem ambientu. Vendar Tone vaškega sveta ne doživlja kot tesnega ali utesnjujočega, kot so to v življenjskih zgodbah prikazali drugi mladi.

Tone v okviru svojega študija poudarja profesionalnost in druge prijateljske kroge, v katerih aktivno deluje, vendar pa se zaradi tega še ni odtujil domačemu krogu.

Drugač pa rad grem tudi v Celovcu tudi v (*ime kavarne*), ker-ker pač je slovenščina še bolj zaželjena, tako bi jes rekel, in se tam tudi srečam s prijatelji (*ibid.*, 5).

Tam s prijatelji malo po vaško "pohavžva". Beseda v domačem narečju je povezana z domačo vasjo in izraža neko čustveno povezanost s slovenskim okoljem, ki mu je pomembna tudi v nemško govorečem okolju. Pozneje v življenjski zgodbi tematizira svojo samozavest kot Slovenec, v tem sklopu pa govori tudi o s tem povezanih negativnih izkušnjah. V naslednjem odseku govori odsekano ali pa zelo glasno, veliko ponavlja in izkazuje številne fizične ter psihične izraze prizadetosti, kot so vzdihljaji, odločnost, žalost in jeza:

Ja, (*se zasmije*) v celoti, v celem bi jaz rekel, da imam res dobre izkušnje, ker sem več ali manj bil (*govori odsekano*) vzgojen v eno zelo, kako bi rekel v eh v samozavestnega fanta, bi jes rekel, ki se pač, ki se pač, če si bil kdaj konfrontiran s tem, da si se vedno več ali manj argumentiral in da si, da si vedno razložil, kako in kaj, ker drugi v moji starosti to niso spoznali več ali manj oziroma ti so, niso to doživeli oziroma niso vedeli (*močno poudarjeno*) enostavno, iin tko, da sem jes to vedno skušal razložiti, in, seveda so tudi takšni ljudje, ki so te pa, kako bi rekel, od njenih starših tako da-da-da so proti slovenščini, proti jeziku oziroma oni to nekako eeh raz- da je to pač človek, di Slowener, (*poudarjeno*) ne samo jezik, ampak: "Dos sind holt di Slowener, fertig!" (*zelo glasno*). Hal pa so padale kakšne psovke, al ne vem kaj: "Jugos" (*poudarjeno*) al ne vem kaj, ampak meni, mene osebno to nikoli ni tako prizadelo, ker sem jes stal vedno čez in se mi zdi, kaj me brigajo, ti-ti nimajo pojma o čem se, (*zelo glasno*) kaj-kaj tukaj sploh od-od sebe dajo oziroma, kaj tu sploh govorijo, nimajo pojma (*glasno in poudarjeno*), ker so to nekako . sem si jaz vedno rekel, da so to dobili od staršev (*ibid.*, 7–8).

Obširni odsek kaže na strukturalno nasilje. Obenem so prisotni občutki, ki jih to nasilje povzroča: prizadetost, žalost in jeza, ki se odražajo v agresivni glasnosti. Tone je imel srečo, da je v družini dobil dovolj samozavesti, vendar pa njegova prizadetost, ki se kaže v ponavljanju besed in glasnosti, govori tudi drugačen jezik. Pozneje, ko govori o začudenju, ker so ga čudno gledali, ko je govoril slovensko, najprej vzdihne – vse kaže, da za trenutek občuti "črne poglede", kot

nekdaj otrok, ki ni razumel, kaj se mu dogaja, ko pa vedno govori slovensko. V tem kontekstu omeni znance, ki so se ob strukturalnem nasilju "ulomili, menjali takoj v nemščino". Sam se je napadom aktivno zoperstavil: argumentiral je in diskutiral s sogovorniki ter jim skušal razložiti položaj slovenske manjšine. Čeprav je v njegovem jeziku in načinu pripovedovanja čutiti močno prizadetost, je vendar ostal vse do danes angažiran in se bori za svoje pravice, predvsem za pravico, da v javnosti govori slovensko.

Kritična distanca pa se pojavi v zgodbi takrat, ko govori o Slovencih na Koroškem in njihovi politiki. To namreč doživlja kot "absolutno katastrofo", ker v manjšini opaža pojave, ki jih je v otroštvu doživljal v kontaktu z večinskim narodom: "da se med sabo ne govori, da se vse razseka, da se kregajo med sabo". To, kar zdaj doživlja v svoji narodni skupnosti, občuti kot ogrožujoči dejavnik:

Eh, ne vem, v bistvu Slovenci tukaj na Koroškem . jez se nočem (*se zasmeje*), nočem govorit o topografiji, o tablah pa o celi slovenski politiki, ker na eni strani mislim, ker je ta politika, ki jo zdaj delajo, je cela absolutna katastrofa, (*poudarjeno*) ker, jaz zdaj tako rečem, nas je itak že tako malo in da imaš polj potem še tri, štiri strank, na primer, ki se sami med sabo ne menijo, je to zame en znak, da tukaj nekaj ne funkcionira. (...) To ni nič. To je moje mnenje (*ibid.*).

V tej zvezi opaža ekstremno držo tudi pri Slovencih, ne samo v političnih metodah večinskega naroda. Prepričan je, da so konflikti z večino in tisti v manjšini destruktivni in ogrožajo obstoj slovenske narodnosti.

Kljub tej negativni napovedi pa Tone opaža tudi možnost pozitivnega razvoja slovenske narodne skupnosti: omeni večjo odprtost nemško govorečih do slovenskega jezika in Slovenije. Meje na Karavankah ne zaznava več kot neprehodne pregrade, bližino Slovenije in Italije pa razume kot veliko priložnost za boljšo prihodnost. Sam si želi več samoumevne prisotnosti slovenščine v javnosti, in apelira na mlade, naj se slovenščine ne sramujejo, temveč jo vidijo kot obogatitev. Zlasti pa mu je pomembno, da bi se slovenska narodna skupnost na Koroškem navzven kazala kot celota.

Svoje osebne prihodnosti pa Tone tudi kot angažiran in bojevit koroški Slovenec ne vidi več v slovenskih kulturnih društvih in političnih organizacijah. Zato je odgovoren njegov poklic, ki ga bo peljal v svet. V tem sklopu se angažirani borec Tone razlikuje od angažiranih borcev prejšnje generacije. Večina je namreč ostala v svojih vrstah in se v slovenskih društvih in organizacijah na dvojezičnem ozemlju borila za narodnostni obstoj (prim. Vavti 2009a, 75). Nenazadnje pa ta primer kaže tudi, da se v postmoderni, ki mladim ponuja številne alternativne možnosti, tudi angažiranim in bojevitim Slovencem in Slovenkam odpira pot v svet.

18 5.2 Katja je doma v slovenskem krogu

Pripovedovalka je ženskega spola in je bila med povpraševanjem stara 21 let. Odraščala je v eni od slovensko govorečih vasi ob meji s Slovenijo. Otroštvo je preživela v izključno slovenskem okolju. Pozneje je obiskovala dvojezične oziroma slovenske šole. Poleg tega je bila tesno vključena v slovenska kulturna društva. Tudi prijateljski krog je bil od zgodnjega otroštva skoraj izključno slovenski. "V slovenskem krogu" se torej počuti doma:

Ja ... doraščala sem na vasi, kjer je še zdaj pravzaprav stoo odstotno slovensko, in .. ne vem, kot otrok sem imela občutek, jo govorim slovensko .. in da drugi tudi nemško govorijo, eeh .. v širšem okolju ali pa v občini ali pa .. zdaj, da je Avstrija pač nemško govoreča dežela .. in sem kar hitro vedela, da smo manjšina (*ja*), ampak nikoli se nisem zaradi tega slabo počutila, in v družini sem dobila dosti samozavesti, zaradi tega .. (*mh*), nemško sem se potem šele v šoli naučila (*poudarjeno*) (int. 2, 3).

Pripadanje k neki skupini je za Katjo samoumevno, v družini pa so ji posredovali samozavest in zakoreninjenost, ki sta se pozneje še utrjevali v prijateljskem krogu in slovenskih kulturnih društvih. Katja je tesno povezana s svojim etničnim ozadjem in to v svoji življenjski zgodbi ponovno tematizira:

In ja polj sem naprej hodila v višjo šolo v (*kraj*) .. in ... tam se mi zdi sem, eh .. prvič pač imela .. eh .. imela dolgo, pač dolgotrajne .. eeh .. stike s Slovenci iz Slovenije. In tam sem prvič tud spoznala, da je treba še veliko (*se zasmeje*), veliko naučit', če hočeš perfektno slovensko govorit' (ibid.).

V puberteti, ko sovrstniki postajajo vse pomembnejši, je bila Katja vključena v slovensko okolje in se je počutila z njim tesno povezana. To se izraža v dejstvu, da ne razume, zakaj Slovenci med seboj ne govorijo slovensko, ter v njeni pripravljenosti, da se "vse naprej uči slovenščine". Razlikuje med Slovenci, ki so se svojega slovenstva sramovali, in takimi, ki so se samozavestno istovetili s svojim etničnim izvorom. Prišteva se k zadnjim, in to v svoji zgodbi ponovno tematizira. Od zgodnjega otroštva je bila vključena v kulturno delovanje in je vse do danes aktivna v domačem kulturnem društvu oziroma v krogu študentov in študentk. Zanj je samoumevno, da bo v tem slovenskem krogu ostala in da bo pozneje svoje otroke vzgajala slovensko. Tudi njen prijatelj je kulturno aktiven Slovenec, tako da ima slovenščina v njeni družini vse možnosti nadaljnega obstoja. Od starejših zakoreninjenih Slovencev in Slovenk (primerjaj Vavti 2009, 77–78) pa se mlado dekle razlikuje v svojem pogledu na trenutni politični položaj v slovenski narodni skupnosti, saj izkazuje deloma kritičen odnos do politike slovenskih manjšinskih organizacij.

Čeprav Katja občuti sedanje razmere na Koroškem kot kontraproduktivne za obstoj slovenske narodne skupnosti, pravi tudi, da "slovenski napisi ne bodo rešili Slovencev": za nadaljnji obstoj narodne skupnosti sta po njenem pomembnejša kultura in šolstvo. Kljub tej svoji kritični pripombi je Katja v svojem življenjskem okolju našla ugodne razmere za zakoreninjeno slovensko identifikacijo: na njeno etničnost so bistveno vplivali odraščanje v slovenskem okolju, vključevanje v slovenska kulturna in politična društva ter obisk dvojezičnih izobraževalnih ustanov. Izbrala pa si je tak poklic, da bo ostala na dvojezičnem Koroškem in delala v slovenskem in/ali dvojezičnem okolju. Zanj je samoumevno, da se počuti "v krogu", da je koroška Slovenka in da je na to ponosna.

5.3 Janja je ambivalentna

Pripovedovalka je ženskega spola in je bila med intervjujem stara 27 let. Odraščala je v pretežno nemško govorečem okolju blizu Celovca in obiskovala dvojezične šole, poleg tega pa se je šolala tudi v nemškem okolju. Tukaj se kažejo prvi prelomi, o katerih pripoveduje naslednje:

Ja .. jaz sem šla v dvojezični vrtec-vrtec .. potem sem šla dve leti v nemško ljudsko šolo, ker še nismo imeli, ker še ni bilo dvojezične šole v Celovcu .. sem šla dve leti, tretji in četrti razred v slovensko .. navrh v gimnazijo .. kjer vem, ja .. da smo se takrat bolj nemško pogovarjali med sabo, med prijatelji .. kot slovensko .. v šoli že slovensko, a izven šole bolj nemško se pogovarjali .. ampak to je tudi s tem povezano, da so ljudje v busu na primer se razburjali, če smo se slovensko pogovarjali .. spet nazaj, naj gremo spet nazaj, ne vem, kam ... In ne vem, če je zdaj res samo to b' lo .. i-i-inn .. vem, da je pri meni zdaj na primer, na Dunaju .. se zgodi, da ... Jaz se vedno slovensko pogovarjam z (*ime otroka*), z njim, ampak meni se včasih, jaz sem že tak, imam že tako dosti od tega, da ljudi .. kako te gledajo, če tuj jezik govoriš! (*poudarjeno*), to je na Dunaju in tle tud, to je povsod .. in tukaj tud .. to je povsod tako . jaz se ne morem .. reč' .. jaz se počutim kot tujka na Dunaju (*poudarjeno*) zato ker, jaz opazim ljudi, katere to moti, .. da tuj jezik govoriš (*hm*) ... in .. jaz ja boljši nemško govorim, kot slovensko, ampak . se potrudim, da slovensko govorim (*poudarjeno*) in ... to je pač malo en konflikt (*žalostno*) zame, ja ... z mojim okoljem na Dunaju .. ampak jaz vem, da je to tle tud' . also tu tudi ni veliko boljše (*hm*) ... ah ... v gimnaziji, jaz nisem končala gimnazijo, sem šla potem na nemško (*ime šole*) (int. 4, 2).

Janja torej govori o prelomih pri šolanju in rabi slovenščine, ki pa ni samoumevno povezana z obiskom slovenskih ali dvojezičnih šol. Nasprotno, mladi se pogosto pogovarjajo nemško. To Janja povezuje z dejstvom, da so se ljudje v avtobusu razburjali, kar je pokazatelj strukturalnega nasilja. V svoje pripovedovanje Janja vplete kratko zgodbico, ki opisuje, kar sedaj doživlja na Dunaju z otrokom, s katerim v javnih prevoznih sredstvih govori slovensko. Ob tem nenadoma postane dvojna žrtev: kot koroška Slovenka in kot migrantka, za katero jo imajo na Dunaju, kadar govori slovensko. Sama govori o konfliktu, je žalostna, z

20

občutkom nesprejetosti. Predvsem jo to prizadene, ker "ja boljši nemško govorim kot slovensko, ampak .. se potrudim, da slovensko govorim" (*poudarjeno*). Za ta trud jo okolje kaznuje s pogledi. Ta vrinjena zgodba kaže njen konflikt, ki se ga ne more otresti. Povzroča pa ambivalentnost do njene narodne pripadnosti, ki se vleče skozi njeno celotno življenjsko zgodbo. Pri tem je trud za jezik na eni strani in nekaka resigniranost na drugi.

Vrnitev na Koroško je za Janjo življenjska tema, ki pa ji vzbuja občutke strahu.

Občutek, hm . da niti nočem v tem notri bit' ... (*mhm*). Sem rada kot, v družini, in imam občutek, da moja družina ni takšna glih . samo med koroškimi Slovenci pa ne ... ja, to jaz vem, da se da ljudi, ki se res samo med sabo srečajo, ja, da se . pač jaz imam občutek, da je tu res že en takšen krog, da, ki je, da se govori med sabo, ja: "Ta je pa hči od tega in tega". Jaz mislim, da je že tako, ja: "Čigava pa si?" (*mhm*) (*ibid.*, 8).

Janja govori o nekem slovenskem krogu, kateremu pa sama noče pripadati, kajti pri tem gre za kategoriziranje, pripise, vključitev in izločevanje, pripadanje k "pravi družini", ipd. Vse to pa ji vzbuja strah. Družina je eno, slovenska družba oziroma strukture pa drugo. Kategoriziranje in prilaščanje ni zaželeno, čeprav se Janja trudi za jezik, ga posreduje svojemu otroku tudi v težavnih okoliščinah, bere slovenske knjige in ima trdno socialno mrežo v slovensko govorečem krogu prijateljev in prijateljcev.

5.4 Darko se kritično distancira od slovenskih organizacij

Pripovedovalec je moškega spola in je bil med intervjujem star 26 let. Odraščal je v večjem nemško govorečem središču in je otrok samohranilke, ki ga je jezikovno socializirala v pisni slovenščini. Darko je obiskoval dvojezični otroški vrtec in dvojezično ljudsko šolo ter Zvezno gimnazijo za Slovence v Celovcu. Odločil se je za študij zunaj Koroške in se izobražuje na Dunaju. Medtem ko je od zgodnjega otroštva živel v nemško govorečem okolju, sta bili njegovi družina in izobraževalna pot slovenski.

Njegova družina sicer ni bila tesno povezana s slovenskimi društvi in organizacijami, bila pa je pasivni potrošnik slovenske kulture, kar se je odražalo v obiskih alternativnih slovenskih prireditvev. V pripovedi se Darko kar na začetku distancira od etnične pripadnosti ter identitete in poudarja:

Naja .. v bistvu se sam sploh ne vidim kot Slovenec (*poudarjeno*) ... tudi ne kot Korošec ali Avstrijec (...). Istočasno pa je že tako, da eh, sem po ... v teku, ko sem živel na Koroškem .. jaz zdaj živim že pet let izven Koroške (*mhm*) ... eh ... ja v bistvu je to že vedno bilo .. omniprezentno . da si Slovenec, to bolj zaradi, ne vem eh ja zaradi političnega okolja na Koroškem (*int.* 3, 1).

V prvi sekvenci svoje zgodbe se Darko torej “sam sploh ne vidi kot Slovenca”, čeprav je zanj na drugi strani na Koroškem najpomembnejša tema, “da si Slovenec”. Primer, ki se ga ob tem spomni, je bombni napad na dvojezično ljudsko šolo v Celovcu. Bombo so našli 24. avgusta 1994 pred šolo in je predstavljala povsem konkretno eksistenčno ogroženost. Darko govori še o raznih averzijah in protislovenski drži v delu koroškega prebivalstva. Vse to pa kaže, da je na dvojezičnem Koroškem doživljal strukturalno nasilje, čeprav je bilo med njegovim odraščanjem vzdušje med obema narodnostma na južnem Koroškem v primerjavi z t.i. napadom na dvojezične krajevne napise (*Ortstafelsturm*) v 70. letih umirjeno.

Čeprav slovenska jezikovna usposobljenost mladega študenta zaradi njegove večletne odsotnosti iz dvojezičnega prostora trpi, se je v intervjuju odločil za rabo slovenščine in je takole pripovedoval:

Ena stvar je tud,' .. da narečja ne govorim .. ne rožansko, ne podjunsko, ne ziljsko ... (*mhm*), ker .. moja mama pač ni .. me je v pisno slovenščino učila, oziroma smo govorili .. po večini. In to je tudi mogoče taka bariera bila, kar se zdaj starih staršev tiče, ker .. ja . ker so pač iz Podjune, ja ... tud' tako .. narečje .. tudi če ga sam razumem .. mi ni možno, da ga govorim . (*jaja*) (*ibid.*).

Pomembna izjava je, da ne govori narečja in da to občuti kot bariero v odnosu do starih staršev. Ta odsek kaže, da je hkrati z manjkajočim znanjem narečja manj tesna tudi povezanost s starimi starši.

V nadaljevanju Darko govori še o politični diferenciaciji in delitvi v “dobre in slabe Slovence”, ki da sta odgovorni za asimilacijo. Z asimilacijo se sooča tudi v ozjem prijateljskem krogu, kjer na primer stari starši prijateljev še govorijo slovensko, oni pa ne več.

Darkova zgodba je na prvi pogled izraz vedno večje distanciranosti od svojega etničnega izvora, predvsem pa od slovenskih organizacij. Nekateri izseki pa vendarle izkazujejo njegovo tesno čustveno povezanost.

5.5 Lucija je doma v dveh kulturah

Lucija je odraščala v nemško govorečem okolju in izhaja iz mešanega zakona; mati je nemško govoreča, oče pa slovensko govoreč. Med povpraševanjem je bila stara 23 let in je študirala v večjem mestu zunaj Koroške. Obiskovala je

slovenske oziroma dvojezične šole, v katerih je našla tudi del prijateljskega kroga. Svojo življenjsko zgodbo prične s samoumevnostjo, ki jo je imela zanjo družinska dvojezičnost:

Eh .. jaz sem dorasla v Celovcu (*mhm*), .. jo doma govorimo nemško in slovensko, also v, z očetom slovensko, z mamo pa nemško iiii to je včasih smešno blo, če smo bili kje v gostilni in se pogovarjali z dvema jezikoma je včasih za druge ljudi malo smešno blo .. za mene je to čisto normalno blo .. eh, jo potem sem bila v vrtcu, v šoli in gimnaziji (int. 8, 1).

Na svoj kratek vstop v zgodbo takoj naveže ugotovitev, da so se v dvojezičnih šolah med seboj pogovarjali pretežno nemško. Nato pa se naveže na svoj visokošolski študij in poudari odprtost večjega mesta v primerjavi z dvojezično Koroško.

Tam je to čisto bilo vseeno, če si zdaj ... če zdaj s Koroške ali z Zgornje Avstrije, Vorarlberga ali kje .. in če sem potem rekla, da znam tudi slovensko, je bilo zelo interesantno za druge ljudi in so me spraševali, kako to funkcionira, če že kot otrok znaš dva jezika in .. jo to je bilo nekaj interesantnega. (*daljša pavza*) Jo, (*se zasmeje*) ampak zato v (*mesto*) to ni, je bilo vseeno, kako zdaj govoriš, eh tako da na Koroškem se mi zdi eh .. jo, je to malo drugače. V (*mesto*) si pač lahko, kakršen pač si .. in na Koroškem je pa tako, also das spielt immer eine Rolle, (*poudarjeno*) če si Slovenc bolj Nemc .. in to se mi zdi, to je malo razlika, z mojega vidika (*ibid.*).

Medtem ko doživlja v večjem mestu odprtost, konkretno, da "si tam lahko, kakršen pač si", pa poudarja, da je na Koroškem drugače, in sicer v smislu, da jezikovna pripadnost vedno igra neko vlogo. Zanimivo je, da to pove v nemškem jeziku in besede pri tem še močno poudari: "Also das spielt immer eine Rolle (*poudarjeno*), če si Slovenc bolj Nemc". V tej zvezi, ko gre za doživljanje svoje dvojezičnosti na Koroškem, mlado dekle ne pove samo, da jezikovna pripadnost vedno igra posebno vlogo, temveč to svojo dvojezičnost tudi dejansko uporablja: prvi del stavka namreč pove v nemščini, o kateri pozneje poudari, da je njen čustveni jezik (= jezik matere), drugi del pa v očetovi slovenščini.⁶

Svojo življenjsko zgodbo mlado dekle nadaljuje v študentskem ambientu in v retrospektivi v zvezi s svojo dvojezičnostjo ne vidi veliko težav. Vedno spet poudarja, da je bilo zanjo to povsem samoumevno. O strukturalnem nasilju govori samo s perspektive tretjih: sošolce, ki so se vozili v šolo z vlakom in so govorili slovensko, so nekateri sopotniki zmerjali. Sama je preživela svoje otroštvo v zavetju družinske dvojezičnosti. Nato govori o svojem odnosu do obeh koroških deželnih jezikov in pravi, da je bolj sigurna v nemščini. Nemško govori tudi s sestro. V tej zvezi poudari pomen nemško govorečega okolja v Celovcu:

Also bolj sigurna sem bolj v nemškem jeziku, a to pa mislim zato, s sestro se tudi pogovarjam v nemškem jeziku, ne vem zakaj, ampak je tako (*se smeje*) .. mislim da je to zato, ker je okolje tudi nemško v televiziji, v radionu, študiranje in vse to je nemško ...

samo še .. ehm .. s očetom sem vedno govorila slovensko, pa če sem tu doma .. ja .. tako, da mislim, da je vse bolj nemško, tudi računam, če kaj seštevam, to tudi bolj nemško govorim .. in .. jo, mislim .. jo doma se pogovarjam po podjunsko, to je tudi .. če pride zdaj kdo, ki ne govori podjunsko ali pa .. potem pač poskušam in premišljam, kako naj zdaj nekaj rečem, tako dialekt je einfoch bolj pomemben (*poudarjeno*) ... jo (*ibid.*).

Slovenski ali nemški jezik uporablja odvisno od pogovornih partnerjev. Kako pa vpliva njena dvojezičnost na (etnično) identifikacijo?

Ja jo .. če me kdo vpraša, že povem, da sem koroška Slovenka .. to že ... razen če sem zdaj v Parizu in če me nekdo vpraša, kdo sem, potem rečem, da sem Avstrijka .. če bi bila zdaj bila v Ameriki in bi me nekdo vprašal, potem bi rekla, also, da sem Evropejka .. če me pa na Koroškem kdo vpraša, potem pa rečem, da sem koroška Slovenka .. (*hm*) (*pavza*) saj to na vsak način (*hm*) ... ja (*pavza*) ampak, kot Avstrijka pa–pa tudi, also (*ibid.*, 7).

V odgovoru se ne opredeli jasno, kar se odraža na začetku in koncu zgornjega citata: “že povem” nekoliko relativizira njeno pripadnost, na koncu citata pa izpostavlja, da se ima na Koroškem za koroško Slovenko, po dolgi pavzi pa nadaljuje, “ampak kot Avstrijka pa–pa tudi, also”. Izjavo konča z nemško besedo, kar lahko interpretiramo kot izraz dvojne identifikacije: Lucija je sicer koroška Slovenka, preko identifikacije z materjo pa je tudi (nemško govoreča) Avstrijka. Zanimivo je, kako se opredeljuje v različnih prostorskih kontekstih: v Parizu je namreč samo Avstrijka, v Ameriki pa bi bila Evropejka.

Lucija ni bila vključena v slovenske politične organizacije, vendar je v svojem otroštvu sodelovala pri raznih šolskih aktivnostih. S tem angažmajem je med študijem prenehala. S slovenščino se čuti povezano preko očeta in slovensko govorečih sorodnikov ter prijateljev iz gimnazijskih let. Kako pa vidi svojo prihodnost? Pravkar končuje visokošolski študij, zato so zanimiva predvsem njena poklicna pričakovanja. Pravi, da na Koroško nazaj “bolj noče”, odprta pa je za druge evropske dežele. Vrnitev na Koroško bi občutila kot nazadovanje.

Ni tako enostavno, da zdaj najdem kako delo, tako da-da za mene zdaj velja, da bom šla tja, kjer bom našla kakšno delo ... če je to zdaj na Dunaju, v Gradcu, v Celovcu .. v Bruslju ... mi ... vseeno ni, ampak bi povsod šla (*poudarjeno*) ... sem pa rekla, pravzaprav sem rekla, da na Koroško nazaj .. bolj nočem (*poudarjeno*) (*hm*) ... ehm ... zato ker ... je mislim, da je ... eh ... tako, ker bi za mene to bil spet malo en Rückschritt, (...) bom pa šla tja, kjer bom našla delo (*se zasmije*) (*ibid.*, 7).

Svojo prihodnost vidi Lucija tam, kjer bo našla delo. Ne odloča se po etničnih kriterijih, temveč poudarja imaginarno osebno rast, v kateri noče nazadovati. Na vprašanje, kaj ji pomeni biti Slovenka, pa tematizira svojo dvojezičnost, in poudarja, da zaradi nje ni zožena na eno kulturo, bolje razume druge kulture ter je odprta za druge stvari:

Pomeni mi ... ja v bistvu .. je zame pozitivna reč ta, da znam dva jezika, .. da ... morda gledam tudi malo čez Tellerrand (= *rob krožnika, se zasmeye*), ... da (*pavza*) jo ... druge kulture, eh, da nisem zožena samo na eno kulturo ali .. na eno stvar, ampak (*pavza*) ja meni se zdi, da morda nekoga drugega bolje razumem .. eh .. nekoga drugega, druge kulture .. kot ti, ki doraščajo samo v-v ... eni kulturi (ibid., 5).

Pravi pa, da je doživela ljudi, ki so (bili) preveč osredotočeni na svojo etničnost in so pozneje spoznali, da je bilo veliko energije porabljene zaman.

5.6 Roza se prilagaja jezikovnemu okolju

Roza je odraščala v Podjuni in je bila med povpraševanjem stara 29 let. Njena družina je sicer še slovensko govoreča, vendar jo lahko prištevamo k "privatnim identitetam": v družini govorijo slovenski vaški dialekt, na vasi pa se prilagajajo (Vavti 2009a, 78–80).

Roza je v ljudski šoli obiskovala dvojezični pouk, nato pa je šolanje nadaljevala najprej na glavni, nato pa na poklicni šoli, kjer ni obiskovala pouka slovenščine. Ob teh prelomih se je mlado dekle jezikovno prilagajalo: v družini in pri sorodnikih je bilo še prisotno slovensko vaško narečje, v krogu prijateljic pa je govorila nemško. V intervjuju se je odločila za nemški jezik, tu in tam pa je vpletla kako slovensko besedo. Zanimivo je, da Roza v zgodbi ni tematizirala svojega slovenskega izvora. Osredotočila se je na poklicne ter izobrazbene postaje ter govorila o življenju na podeželju in ljubezni do narave in živali:

Jo ... ah ... eh .. dorusla sem zelo dobro, na podeželju je dobro doraščat, od malega imaš z živalmi za opraviti, eh .. moja šola je bila tu na vasi (...) .. potem sem šla v glavno šolo, to je bilo v (*vas*), (*mhm*), ... je tudi bilo v redu, potem eno leto v gospodinjstvo šolo v (*mesto*) ... (...) potem sem bila vajenec ... za tajnico, ... pravzaprav je čas hitro minul, ... je bil lep čas, .. ga ne bi hotela pogrešat, hm (*pavza*) nojo, koj naj še rečem? (int. 6, 1, prevod iz nemščine).

Roza kratko in plakatивно opisuje najpomembnejše življenjske postaje, nato pa nadaljuje z otroštvom, ki je bilo tesno povezano z naravo. Povzame, da ji je otroštvo hitro minilo, da je bilo lepo in da se ga rada spominja. Začetno sekvenco pa konča s slovenskim vprašanjem intervjujski partnerki: "Koj naj še rečem?" Nato govori o prijateljskem krogu in pripomni, da se je ta večkrat spreminjal in da je bil pretežno iz nemško govorečega okolja. Nekaj let je preživela v Celovcu in takrat razen ob obiskih doma sploh ni govorila slovensko. V tej zvezi omeni, da se je jezikovno prilagajala partnerjem. Tačas ima Roza prijatelja, ki ga sama opiše kot zavednega Slovenca. Z njim se spet približuje svojemu slovenskemu izvoru. O odnosu do obeh jezikov pa pripoveduje naslednje:

Tu govorimo dvojezično (*se smeje*) ... s sestrami največkrat malo nemško govorim .. (*mhm*) .. potem s starši bolj slovensko in s prijateljem .. tudi pravzaprav samo slovensko, (*pavza*) vmes, če mi kaka beseda ne pride na misel, potem nemško (*se smeje*) .. (*aha*) .. eh ... pisan mišmaš .. (*se zasmeje*) (*jo*). S prijatelji tudi, tisti ki znajo slovensko, s temi govorim slovensko, s tistimi, ki ne znajo ... ja nekateri razumejo slovensko, ampak govoriti si ne upajo ... (*ah*) največ jih pa jezika ne zna, razumejo že, ampak ne znajo govorit, si ne upajo ... ampak tisti, ki slovensko govorijo, kjer veš, da zmeraj slovensko govorijo .. s tistimi se pač govori slovensko (*poudarjeno*) (*mhm*) (*pavza*), tudi v podjetju, tam imam dve kolegici, ki znata slovensko, tam se vmes potem pozabavamo v slovenščini (*ibid.*, 3, prevod iz nemščine).

Roza poudarja, da se na vasi govori dvojezično. Nato govori o situacijski rabi jezikov. Zanimivo je, da pogosto izpostavlja dobro sožitje, obenem pa v pripoved vplete več primerov strukturalnega nasilja. Tako pravi, da se nekateri ne upajo govoriti slovensko, čeprav jezik znajo. V življenjski zgodbi najdemo vrsto podobnih izjav. Njeno ambivalentnost glede na strukturalno nasilje lahko razberemo tudi iz naslednjih izjav:

Da bi zdaj nekdo bil neumen k meni ... ne, sploh ne .. pravzaprav zdaj ... morda .. jo nekateri ljudje, .. ki so potem rekli, to pa so bili ljudje iz Celovca, taki, ki so govorili samo nemško: "Aha, ti si od tam spodaj, ehe" (*zaničevalen ton*). Meni je bilo vseeno, ker vsak naj ima svoje mnenje, .. ni me prizadelo, ker se v to sploh ne spuščam (*aha*), ... če nekdo reče jo: "Ti čuši spodaj" (*ibid.*, prevod iz nemščine).

V zgornjih odsekih Roza govori o strukturalnem nasilju, vendar pa ga tako relativizira, češ da ji je bilo vseeno, če so nekateri nemško govoreči zaničevalno dejali: "Aha, ti si od tam spodaj!" Ali pa: "Ti čuši spodaj". Ponavljanje, da je verbalni napadi niso prizadeli, priča o tem, da ji to kljub vsemu ni bilo vseeno. Verbalno se distancira od bolečih napadov, češ da je ne brigajo in ne zanimajo. Vendar preseneča, da pozneje pravi, da se ne spominja napadov in da si poišče prijatelje, ki nimajo težav z njeno dvojezičnostjo. Vsi ti primeri kažejo, da dekle v retrospektivi relativizira bolečo realnost.

V naslednjem odseku pravi, da ni doživela nikakršnega zatiranja ali strukturalnega nasilja in da je to v nasprotju s poročanjem v medijih, ki da pišejo o sovraštvu do Slovencev. Ponovno trdi, da zatiranja nikdar ni občutila in z z dolgočasnim glasom nadaljuje, da pa se o tem bere v časopisih:

Mene nikoli ni kdo, ... jaz si poiščem takšne prijatelje, ki zdaj, .. če nekdo s tem ne more živeti, da sem iz dvojezičnega prostora ... ali tako, .. potem ga kar pozabim, .. to mi je potem ... (*mhm*). Ampak, .. če zdaj v časopisih pišejo, da je tukaj, ja tako .. tako sovraštvo na koroške Slovence (*poudarjeno*), .. ali kaj takega .. also, jaz tega še nikoli nisem občutila (*poudarjeno*), ampak o tem se pač bere (*z dolgočasen glas*) vedno spet ... ampak osebno moram reci, se delajo drugačne izkušnje (*ibid.*, 5, prevod iz nemščine).

Zakaj torej pravi, da ni doživljala strukturalnega nasilja, ko pa smo v prejšnjih odsekih brali, da je pogosto slišala zaničevalne besede? Ena interpretacija je, da si je prilastila stališče večinskega naroda v javnem diskurzu na Koroškem, kjer prevladuje mnenje, da je slovenska manjšina privilegirana in da ji gre dobro, težave pa povzročajo samo nekateri hardlinerji. Dekle torej zavestno govori o netežavnem dobrem sožitju, prikrito in med vrsticami pa se pojavlja strukturalno nasilje, ki ga Roza ne ozavešča in ga zato relativizira. Podoben pristop najdemo v naslednjem odseku, kjer Roza govori o sožitju na vasi, ki da je “brez problemov”. Tukaj naveže na vprašanje topografskih napisov, kjer se pojavljajo konflikti. Teh problemov pa ne razume, ker je bila vas vedno dvojezična in je vsak povsem samoumevno znal oba jezika.

Jo nikoli ni bil problem (*poudarjeno*), tako kot zdaj zaradi dvojezičnih tabel, so zdaj problemi, saj je bilo že vedno tako (*pavza*), da je bilo dvojezično .. jo in zato tukaj zdaj ne razumem teh preprirov, a ne, .. jo saj je normalno, saj vsak zna dva jezika tu v teh krajih (*poudarjeno*) (*ibid.*, prevod iz nemščine).

Dekle prihaja iz vasi, kjer večina govori / razume slovensko vaško narečje. Zgornji citat pa bi lahko interpretirali takole: dekle se približuje javnemu diskurzu – tokrat argumentaciji na slovenski strani: sprašuje se, zakaj se ljudje zoperstavljajo dvojezičnim topografskim napisom, ko pa vsak vaščan zna oba jezika.

Opisani primeri kažejo, da Roza soglaša z obema stranema in se jezikovno prilagaja sogovornikom, saj po potrebi uporablja slovenščino ali nemščino.

Če se tako skupaj sedi in ljudje govorijo slovensko (...), potem pač jaz tudi slovensko govorim in če nekdo nemško govori, potem pač tudi nemško odgovorim, ponavadi (*ibid.*, 4, prevod iz nemščine).

V svojem življenju daje prostor obema deželniima jezikoma. Težko pa je odgovoriti na vprašanje, kaj njena prilagojena identiteta pomeni za jezikovno prihodnost njene družine. Pravi, da je z nemško govorečim partnerjem govorila nemško, s slovenskim prijateljem pa govori pretežno slovensko. Gledano tako je njena etničnost odvisna predvsem od zunanjih dejavnikov, premalo pa je zasidrana v njej sami.

Kako se počutim ...? Mh (*pavza*) ne vem ... za kaj se počutim? (*močno poudarjeno*)
... Ph .. jo ... eh .. jo ... Jo, also ... Jo, jaz se imam za zelo tolerantnega človeka .. tako z rasizmom nimam ničesar skupnega .. ali zdaj tako, če je nekdo homoseksualen ali kaj takega (*pavza*), take imam tudi v prijateljskem krogu, tu sem zelo strpna ... vsak naj dela, kar pač misli (...), to je v mojih očeh važna točka, ker se pač vedno opaža, da-da je veliko takih, .. ki nekomu hočejo vsiliti svoje mnenje .. ali tako, .. da bi pač moral imeti neko mnenje, .. tu sem za to, da vsak lahko sam odloča (*poudarjeno*), ... da se nekoga ne zatira,

samo ker zdaj rad govori slovensko (...), ljudje naj govorijo, kakor pač hočejo (ibid., 9, prevod iz nemščine).

Kako se počuti? Za kaj se ima? Pravi, da ne ve odgovora, nato pa si izbere argumentacijo, kjer etničnost ne igra nobene vloge: poudarja namreč svojo strpnost in se omejuje od rasizma, naveže pa na razne spolne identifikacije in z njimi podkrepi svojo strpnost. V pledoajeju za svobodo samoodločanja povzame, da naj vsak človek sam odloča o tem, kaj želi biti. Na tem mestu implicitno tematizira svojo pripadnost, ko pravi, da naj se ne zatira tistih, ki radi govorijo slovensko. Navsezadnje izjawa vključuje tudi strpnost do sebe, saj si želi obdržati ekvidistanco do obeh koroških deželnih jezikov, do slovenščine in do nemščine.

5.7 Aleksova simbolična etničnost in dilema pripadanja

Pripovedovalec je moškega spola in je bil med povpraševanjem star 23 let. Odraščal je v nemško govorečem okolju, izhaja pa iz mešanega zakona, pri čemer je mati Slovenka, oče pa nemško govoreč. Govorna jezika med socializacijo sta bila pisna slovenščina in nemški dialekt. Aleks je obiskoval dvojezični otroški vrtec, v katerem je bil delno vključen v skupine, kjer večina ni govorila slovenščine. V retrospektivi njegove pripovedi je bil že tedaj prisoten občutek "nepripadanja". Ta se je utrdil v dvojezični ljudski šoli, kajti tudi tam je bil tesneje povezan z otroki iz mešanih ali nemško govorečih zakonov. To se je še nadaljevalo med šolanjem na Zvezni gimnaziji za Slovence, kajti kot opisuje v svoji življenjski zgodbi, tudi tam ni bil sprejet v nek imaginarni "slovenski krog":

Nastajajo vedno klike tako imenovanih otrok iz vplivnih slovenskih družin (*poudarjeno*), ki imajo vplivne dvojezične starše .. tako .. skozi to, da nisem bil vpliven otrok, z vplivnimi starši, sem bil pač outsider (int. 1, 5, prevod iz nemščine).

V tem odseku pripovedi se omejuje od slovenskega klikarstva⁷ in od vplivnih slovenskih družin, od katerih se ni čutil sprejetega. Konflikt glede pripadanja ima v njegovi življenjski zgodbi osrednji pomen. Na eni strani se distancira od slovenske narodne skupnosti, ki ga ni sprejela za "svojega", na drugi pa se omejuje tudi od preostalih Korošcev, kajti na začetku zgodbe izraža svoj slovenski izvor, in poudarja, da ni povprečen "0815 koroški prebivalec" (Vavti 2009b, 40).

V tej dilemi se je pozneje priključil neki mladinski sceni v nemško govorečem prijateljskem krogu. V njegovi življenjski zgodbi je nekaj prelomov, ki so odgovorni za to, da je Aleksovo samoopredeljevanje danes samo še simbolične narave: začne se z mešanim zakonom njegovih staršev (lojalnost z nemško govorečim očetom), ki ga niso silili, da mora govoriti slovensko, in življenjem

v nemško govorečem okolju, nadaljuje pa se s skupinami, ki ga vključujejo ali izločujejo. Že v otroškem vrtcu je bil kot dvojezični otrok tesneje povezan z nemško govorečimi otroki. To se je nadaljevalo v ljudski šoli in na Zvezni gimnaziji za Slovence. Pozneje, v poklicni višji šoli, je slovenščina zanj povsem izgubila svoje mesto in svoj pomen.

V zvezi s svojo etnično pripadnostjo se mladi fant danes distancira od etničnih kategorij, in poudarja, da se počuti enostavno “kot človek”. To lahko razberemo iz naslednjega citata:

Kako se počutim .. kot človek (*močno poudarjeno*) .. ne kot Italjan ali Madžar, Slovenec, Korošec ali koroški Slovenec .. kaj takega. Pri tem ne delam razlik .. bilo je vseeno ... bilo je sicer dejstvo, da sem bil koroški Slovenec, ampak v mojem življenjskem okolju bi lahko bil prav tako .. bi lahko prav tako bil Britanec ali Američan (ibid., prevod iz nemščine).

Zanimivo je, da v tem odseku govori v pretekliku: “Bilo je dejstvo, da sem bil koroški Slovenec”. Je bil koroški Slovenec in danes ni več? Se z rabo preteklega časa omejuje od svoje etnične pripadnosti? Iz njegove zgodbe sem razbrala, da slovenščina v njegovem življenjskem okolju danes nima več komunikacijske vrednosti. Poleg zunanjih dejavnikov, ki sem jih že opisala, pa je nedvomno tudi manjkajoča pripadnost slovenski skupini sovrstnikov odgovorna za to, da se “v slovenskem krogu” nikdar ni počutil doma.

Pozneje je še poudaril, da mu je za to, da se je distanciral, danes vseeno. V začetni sekvenci zgodbe pa poudarja svoj slovenski izvor. Dilema o pripadanju je obenem glavna tema Aleksove pripovedi in je brez dvoma odgovorna za to, da je njegova etničnost danes samo še simbolične in deklarativne narave, kajti počuti se enostavno kot človek.

5.8 Vera kot kozmopolitka osvaja svet

Vera izhaja iz slovensko govoreče družine. Med povpraševanjem je bila stara 21 let in je študirala v nekem večjem avstrijskem mestu. Obiskovala je slovenske oziroma dvojezične šole. Njena starša sta oba angažirana Slovenca in sodelujeta v vaškem kulturnem društvu. Na vasi mlado dekletko ni bilo vključeno v slovenska društva in je občutilo neke vrste distanco do vaškega okolja. Glavna tema njene življenjske zgodbe so bila njena potovanja po svetu (Janko Spreizer 2009, 143). Na začetku zgodbe pa izpostavlja dogodek strukturalnega nasilja, ki ga je doživela v zgodnjem otroštvu:

Eem. In eno, na nekaj se spomnim, ko sem iz vrtca šla eem domov na parkirišče sem z (*ime*) in z njeno mamo domov peljala eeh in je ena eeh stara žena je na oni strani na cesti

pravzaprav. Med nami je bil takšen plot nekako in ona me je vprašala, kakšen: "Wos isn dos für a Kindergortn? Wos isn dos? Is des a Klagenfurt Kindergortn?" In jaz sem rekla: "Des is a slowenischer Kindergortn". Jaz pa taka mihna dečva (*se smeje*) in nič nisem vedela, kaj tista gospa zdaj hoče in sem rekla: "Dos is a slowenischer Kindergortn". In potem me je čisto, čisto hudo nekako govorila in rekla: "Die solln olle den Loibl zruck (...) oberutschn". Jaz sem bila čisto zmedena (int. 10, 1).

Izkušnja strukturalnega nasilja je prva tema, o kateri spregovori mlada ženska, in v tem sklopu pravi, da je bila tedaj čisto zmedena, ker pač ni razumela, kaj se dogaja. Druge izkušnje v zgodnjem otroštvu pa so bile pozitivne, zato je to strukturalno nasilje v retrospektivi relativizirala, češ, da pa ima sicer lepe spomine na otroški vrtec. Zgodbo nadaljuje z drugimi napadi, omeni bombni atentat Franza Fuchsa na Javno dvojezično ljudsko šolo v Celovcu, in opiše, kako so se vsi otroci bali. Ob selitvi je izgubila prejšnje prijateljice iz Celovca. To obdobje doživlja travmatično, ker so ji dekleta v novem razredu oteževala življenje. Distanciranje od negativnega se kaže tudi v njenem povzetku, ki je vsem opisanim negativnim dogodkom navkljub pozitiven:

Ja. Ampak jaz tu pravzaprav . in zaradi tega tudi, ker so moji starši me vedno . vedno pozitivno, pozitiven vpliv imeli na mene, kar se tiče jezika. In za me pravzaprav je vedno zelo pozitivno bilo, da slovensko znam, also tega nikol nisem, nikol nisem dvomila, da ne bi bilo zlo dobro ali da bi lahko ... da bi bilo slabo. To je ja (ibid.).

Pomembno vlogo pripisuje staršem, ki so ji posredovali topel in sprejemljiv odnos do slovenskega jezika. Po maturi se je začelo njeno kozmopolitsko življenje, ki se odraža v številnih potovanjih po Evropi in zunaj nje ter v daljših sodelovanjih pri večjih projektih v tujini. Vsi s tujino povezani doživljaji in izkušnje so jo naredili odprto v odnosu do drugega. Iz distance relativizira dogodke, ki jih je doživela kot pripadnica slovenske manjšine, češ da vse to doživljajo tudi druge manjšine po svetu. Zanimivo je, da je bila vključena prav v manjšinske projekte in te izkušnje v tujini zdaj primerja s prejšnimi na dvojezičnem Koroškem.

Pravzaprav je manjšina tam (*dežela*). Konflikt traja pač. Jaz mislim da je ta konflikt pač nekako . povsod po svetu ga lahko najdeš. I-in včasih se pač tk, je pač, samo naš konflikt vidimo (ibid., 8).

Iz svojega skozi izkušnje odprtega pogleda v svet v retrospektivi relativizira koroške manjšinske konflikte, ki ji gredo na živce, ker "samo naš konflikt vidimo". Zato pravi, da naj vsak človek ceni vse jezike, neodvisno od tega, katerega govori. V tej zvezi ne preseneča, da se omejuje od nacionalizma in se distancira celo od ponosa na svojo narodno pripadnost. Je pa vesela, da zna slovensko in da že od zgodnjega otroštva govori dva jezika. V tem sklopu pravi, da v svojem vsakdanjiku v večjem avstrijskem mestu vse premalo govori slovensko. Ob

tej izgubi družinskega jezika postane njena zgodba čustvena, kar se odraža v jecljajočem jeziku in številnih ponavljanjih:

Jaz se veselim, da znam-da znam slovensko, da znam dva jezika, da sem-da sem doraščala v slovenščini. Ker mislim, da-da mi je to tud odprlo pot do drugih stvari, ker sem spoznala, da je lahko več, da več stvari paralelno, da ni samo en jezik in da ni samo ena stvar, temveč, da je vedno več (...) Ampak, če me nekdo vpraša, rečem, ja, da sem koroška Slovenka in, ja da se tud počutim kot Avstrijka. Ampak zame, jaz nimam pravzaprav, da sem ponosna (*poudarjeno*) ali . jaz nisem ponosna (*poudarjeno*) na to, da sem Slovenka. Ma, je to zame nekako velikokrat nekaj negativnega tudi, ker je ta ponos potem največkrat tudi ignoranca napram drugim ali napram jaz ne vem drugim jezikom, al drugim deželam in . to jaz enostavno nočem. Ampak me veseli ja. Sem-sem rada v teh krajih doma in . rada govorim slovenščino tak da . to je enostavno moj materinski jezik ali to je moj dom nekako (ibid., 10).

Slovenščina ji je “dom nekako”, nekaj eksistencialnega in dragega, za kar pa ne najde pravih besed. Kljub temu Vera svojo (poklicno) prihodnost kozmopolitsko vidi v tujini, kritično pa se omejuje od Korošcev in tudi od slovenskih organizacij.

6. Zaključek

Izsledki študije o etnični identifikaciji mladih Slovencev in Slovenk na dvojezičnem Koroškem kažejo, da je ta pri tistih, ki so vključeni v dvojezične šole in kulturna društva, še vedno močna. Izgublja pa se, kadar te vključenosti ni, je pa še prisotna čustvena povezanost z izvornim jezikom.

Medtem ko so bile etnične identifikacije v starejši generaciji jasne in polarizirane, s težiščem na dveh ekstremih, ki so jih v zgodovini razlikovali v zavedne na eni in v asimilirane na drugi strani, sta se pri mlajših ekstrema omilila: zakoreninjeni in politično angažirani mladi velikokrat ne živijo več na dvojezičnem ozemlju in zato niso več v tolikšni meri vključeni v manjšinsko dogajanje. Vedno več pa je vmesnih identitet in dvojnih identifikacij. Mladi se odpirajo v svet, v srcu pa se imajo še za Slovence/Slovenke. S tem odpiranjem pa upada jezikovna usposobljenost.

V zvezi z identifikacijo je najteže vsem tistim, ki za ohranitev slovenske etničnosti niso našli ugodnih razmer in so zato nekje na robu: ti imajo ali samo še simbolično etničnost ali pa so ambivalentni in se odtujujejo in omejujejo od svojih slovenskih korenin.

Pomembne biografske okoliščine za trdno etničnost so potemtakem:

slovensko govoreča družina, obisk slovenskih/dvojezičnih šol, kulturno in politično vključevanje, življenje in delo v dvojezičnem okolju, ipd. Dejavniki, ki povzročajo različne odtenke oddaljevanja, pa so: življenjske prelomnice, opustitev dvojezičnega šolanja, odhajanje v nemško govoreče centre, nemško govoreč prijateljski krog, konflikti v manjšinskih organizacijah, ne vključevanje mladih z občutkom nepripadanja ter negativne izkušnje v lastnih vrstah (npr. kategoriziranje in razlikovanje med "dobrimi" in "slabimi" – to zrcali koroški diskurz, v katerem se razlikuje med *hardlinerji* in Slovenci, ki se v različnih stopnjah prilagajajo večini), pa tudi družbene spremembe v pozni moderni, kot so globalizacijski procesi s potrebo po odhajanju in prostorski fleksibilnosti.

Medtem ko opisanega družbenega ozadja ne bo mogoče spremeniti, pa bi se dalo predvsem med študijem omiliti odtujitve od slovenskih korenin z aktivnim vključevanjem mladih v slovenska kulturna društva in organizacije. Več možnosti participacije in soodločanja ter razvijanja novih poti in alternativnih pristopov bi bil korak, ki bi lahko privabil tudi tiste sovrstnike, ki so nekje na robu, so pa vsaj delno obiskovali dvojezične šole in s tem pokazali, da želijo pripadati slovenski narodni skupnosti.

32 Opombe

¹ Na dvojezičnem Koroškem je bilo v preteklih desetletjih opravljenih nekaj študij in raziskovalnih projektov na temo etnične identitete in identifikacije. Kratek pregled in vrsta bibliografskih podatkov ter opis teoretičnega ozadja so zainteresiranim na voljo v naslednjih publikacijah: Vavti (2009a; 2009b; 2010) – zaradi pomanjkanja prostora se v te že objavljene teme ne bom spuščala.

² Zgodovinska vprašanja sicer v ozadju vplivajo na identifikacije mladih, vendar se ne bom spuščala v teme, ki so zainteresiranim na voljo v številnih drugih publikacijah. Omenim naj predvsem naslednja dela: Pleterski (2000), Malle (2002), Klemenčič & Klemenčič (2006/2007).

³ Na to temo je leta 2010 raziskovala Darja Ovsenik v svoji diplomski nalogi “Geografska in sociolingvistična analiza identitete Koroških Slovencev: primer Dvojezične zvezne trgovske akademije v Celovcu”. V svojo kvantitativno anketo (vprašalnik) je vključila 149 dijakinj in dijakov z Dvojezične zvezne trgovske akademije v Celovcu in med drugim ugotovila, da je pogovorni jezik mladih slovenskih Avstrijcev pogosto mešanica med slovenščino in nemščino, med sovrstniki (*peer group*) pa pri avstrijskih dijakinjah in dijakih prevladuje nemščina.

⁴ Reaktivirana identiteta je obrobni pojav, ko se tretja generacija iz asimilirane družine spet zaveda svojega izvora in se iz lastne iniciative uči slovensko. Ker takih primerov ni veliko, jih skoraj ni mogoče anonimizirati. Mnogoplastna identiteta pa je podobna dvojni, samo da gre tudi za spolne in druge identifikacije, ki so v vse večji konkurenci z etnično.

⁵ Transkribirala sem dobesedno, to se pravi, da jezikovne napake namerno niso popravljene. Vsaka pika stoji za sekundo pavze, čustveni izrazi in močen poudarek so zapisani v oklepajih.

⁶ Schulze (2006, 203–209) v svojih prispevkih poudarja pomen menjave jezikov pri pripovedovanju o svojem življenju, ki ni naključno, temveč ima globlji pomen. To pa pomeni, da ni naključje, da Lucija prav v tem kontekstu uporablja dva jezika, in sicer najprej emocionalnega materinega.

⁷ V tem sklopu je pomembno, da je ta tema prisotna v različnih intervjujih z mladostniki, tako da lahko izhajamo iz dejstva, da je to dejanska težava slovenske narodne skupnosti na dvojezičnem Koroškem.

Viri in literatura

Alheit, P. & Dausien, B., 2000. Die biographische Konstruktion der Wirklichkeit: Überlegungen zur Biographizität des Sozialen. V E. M. Hoerning (ur.) *Biographische Sozialisation*. Lucius & Lucius, Stuttgart, 257–283.

Bohnsack, R., 2003. *Rekonstruktive Sozialforschung: Einführung in Methodologie und Praxis qualitativer Forschung*. utb, Opladen.

Fuchs-Heinritz, W., 2005. *Biographische Forschung: Eine Einführung in Praxis und Methoden*. VS Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden.

Glaser, B. & Strauss, A., 1979. Die Entdeckung gegenstandsbezogener Theorie: Eine Grundstrategie qualitativer Sozialforschung. V Ch. Hopf & E. Weingarten (ur.) *Qualitative Sozialforschung*. Klett-Cotta, Stuttgart, 91–111.

Glaser, B. G., 2005. *The Grounded Theory Perspective III: Theoretical Coding*. Sociology Press, Mill Valley (CA).

Jösting, S., 2005. *Jugendfreundschaften: Zur Konstruktion von Männlichkeit in der Adoleszenz*. VS Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden.

Janko Speizer, A., 2009. Od kulture k multikulturalizmu: Premislek skozi antropologijo. *Razprave in gradivo* 60, 142–161.

Jurić Pahor, M., 2000. *Narod, identiteta, spol*. ZTT EST, Trst.

Klemenčič, M., 2010. Indigenous National/Ethnic Minorities in the Alps-Adriatic-Pannonian Region, 1921–1938. *Razprave in gradivo* 62, 8–49.

Klemenčič, M. & Klemenčič, V., 2006/2007. *Prizadevanja koroških Slovencev za narodnostni obstoj po drugi svetovni vojni*. Mohorjeva založba, Celovec, Ljubljana, Dunaj.

Kohli, M. & Robert, G. (ur.), 1984. *Biographie und soziale Wirklichkeit, neue Beiträge und Forschungsperspektiven*. Metzler Verlag, Stuttgart.

Malle, A. (ur.), 2002. *Die Vertreibung der Kärntner Slowenen / Pregon koroških Slovencev. 1942–2002*. Drava, Klagenfurt/Celovec.

Mayring, Ph., 2005. Neuere Entwicklungen in der qualitativen Forschung und der qualitativen Inhaltsanalyse. V Ph. Mayring & G. Gläser-Zikuda (ur.) *Die Praxis der qualitativen Inhaltsanalyse*. Deutscher Studien Verlag, Weinheim, 7–19.

Nohl, A.-M., 2008. *Interview und dokumentarische Methode: Anleitungen für die Forschungspraxis*. Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden.

Ovsenik, D., 2010. *Geografska in sociolingvistična analiza identitete koroških Slovencev: Primer Dvojezične zvezne trgovske akademije v Celovcu*. Diplomsko delo. Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Ljubljana.

Pleterski, J., 2000. *Avstrija in njeni Slovenci 1945–1976*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana.

Reiterer, A. F., 2000. Lebenswelt Muttersprache: Das Slowenische und seine heutige Wahrnehmung – ein Bericht. *Kärntner Jahrbuch für Politik* 2000, 340–362.

Rosenthal, G., 1995. *Erlebte und erzählte Lebensgeschichte: Gestalt und Struktur biographischer Selbstbeschreibungen*. Campus Verlag, Frankfurt am Main, New York.

Schulze, H., 2006. *Migrieren – Arbeiten – Krankwerden: Eine biographietheoretische Untersuchung*. Transcript Verlag, Bielefeld.

Schütze, F., 1983. Biographieforschung und narratives Interview. *Neue Praxis* 3, 283–293.

Schütze, F., 1999. Verlaufskurven des Erleidens als Forschungsgegenstand der interpretativen Soziologie. V H. H. Krüger & W. Marotzki (ur.) *Erziehungswissenschaftliche Biographieforschung*. Leske u. Budrich, Opladen, 117–157.

Straub, J., 2000. Biographische Sozialisation und narrative Kompetenz: Zu einigen Voraussetzungen lebensgeschichtlichen Denkens. V E. Hoerning (ur.) *Biographische Sozialisation*. Enke Verlag, Stuttgart, 137–163.

Sturm, M., 2009. Manjšinska zakonodaja: Izsledki posveta na Uradu zveznega kanclerja. *Novice* 48 (11. 12. 2009), 20.

Vavti, St., 2009a. *“Wir haben alles in uns ...” Identifikationen in der Sprachenvielfalt*.

Fallbeispiele aus Südkärnten (Österreich) und dem Kanaltal (Italien). Peter Lang Verlag der Wissenschaften, Frankfurt/Main.

Vavti, Št., 2009b. "Nisem 0815 Korošec ..." – Primeri etnične identifikacije pri slovensko govorečih (post)adolescentih na dvojezičnem avstrijskem Koroškem. *Razprave in gradivo* 60, 40–62.

Vavti, Št., 2010. "Wir genießen lieber das Leben und haben es schön!" Slowenische Jugendliche im zweisprachigen Kärnten – zwischen Lebenslust und Vergangenheitsinszenierung? *Razprave in gradivo* 62, 50–73.

Witzel, A., 1989. Das problemzentrierte Interview. V G. Jüttemann (ur.) *Qualitative Forschung in der Psychologie. Grundfragen, Verfahrensweisen, Anwendungsfelder*. Asanger, Heidelberg, 227–256.

Zupančič, J., 2007. Sodobni socialni in etnični procesi med koroškimi Slovenci. *Razprave in gradivo* 53–54, 140–161.